

Tendinte in politicile comerciale

Scurta incursiune in istoricul comertului

Originea comertului se pierde in negura timpului. Acesta a avut o evolutie sinuasa, cu perioade de glorie si decadere. Cauza unei asemenea evolutii constituie modul in care acesta a fost perceput de-a lungul timpului.

ANTICHITATE

In vechiul regat babilonian, comertul era in floare. Cu doua milenii inainte de Hristos a aparut Codul lui Hammurabi, care prevedea principiile de comportament si conduita ale comerciantilor si vanzatorilor ambulanti. In Grecia antica afacerile si indeosebi comertul s-au dezvoltat. Totusi filosofii greci priveau comertul cu dispret. In Roma antica, desi comertul a fost tolerat, nu era vazut nimic nobil in aceasta activitate.

EVUL MEDIU

Aceasta perioada este una de stagnare. Sistemul feudal si Biserica Catolica au inhibat dezvoltarea economica. Doar in ultima parte a Evului Mediu s-a inregistrat o modificare importanta in special in orasele-republica italiene. Clerul, nobilii, militarii nu puteau face comert, aceasta activitate fiind considerata degradanta. In schimb, negustorii nu aveau bani pentru a-si desfasura normal activitatea. Solutia gasita a fost aparitia formei de asociere “societa en comandita semplice” – societate in comandita simpla existenta si azi in unele tari. In felul acesta, capitalul nobililor, militarilor si clerului era unit cu priceperea negustorilor pentru a se obtine satisfactie de ambele parti.

CAPITALISMUL ETIC

Dezvoltarea urbanismului si comertului de peste mari au schimbat atitudinea fata de afaceri si fata de comert in special. Un rol important in schimbarea opticii asupra afacerilor a avut si religia. Exista doua explicatii interesante cu privire la modificarile in valorile religiei si la atitudinea acesteia fata de comert.

Werner Sombart arata ca iudaismul a fost cel care a avut un rol esential in schimbarea acestei optici. Deoarece evreii nu puteau detine pamant in Europa si le era interzis sa desfasoare activitati in anumite domenii, ei au fost impinsi spre domeniul afacerilor. La acestea se adauga si valorile iudaice: sobrietatea, economia si autocontrolul. Solomon considera ca: “omul cu bogatia lui isi rascumpara viata”.

Max Weber arata in lucrarea “Etica protestanta si spiritul capitalist” ca protestantismul a avut un rol fundamental in schimbarea atitudinii fata de afaceri si in special fata de comert si in dezvoltarea spiritului antreprenorial. Acesta considera ca “doar persoanele de origine protestanta pot fi oameni de succes”. Martin Luther, intemeietorul protestantismului german, a pus accent pe rolul actiunilor individuale, interpretarea Bibliei si importanta muncii. Jean Calvin, fondatorul calvinismului, a subliniat valorile calvine: modestia, cumpatarea si harnicia. Calvin a considerat ca bogatia e un semn al gratiei divine, ea fiind agreata de Dumnezeu daca este obtinuta prin munca.

Modificarea atitudinii fata de comert are si explicatii de natura economica. Aparitia, in 1776, a cartii lui Adam Smith “Avutia natiunilor” a fost esentiala pentru fundamentarea teoretica si dezvoltarea eticii capitaliste. Smith a pledat pentru libertatea economica – principiul

laissez-fair – lui (“lasa sa se faca, lasa sa se treaca, lumea se face de la sine”) – pe baza premisei ca, prin maximizarea interesului personal, fiecare individ va aduce beneficii si avantaje pentru intreaga societate. “Mana invizibila” a pietei si concurenta creata vor asigura maximizarea beneficiilor sociale, interventia statului fiind considerata negativa. El a argumentat ca piata libera e un mecanism ingenios reglementat de cerere si oferta. Mana invizibila de astazi este competitia, care aduce preturi mai mici, servicii mai bune, calitate superioara si o mai mare varietate de bunuri si servicii. Tocmai de aceea Adam Smith a fost considerat “parintele economiei”.

Un alt moment important in schimbarea atitudinii fata de comert si afaceri a fost aparitia *darwinismului social*. In 1858, Charles Darwin a scris cartea “Originea Speciilor” prin care explica evolutia organismelor biologice de la formele inferioare de viata la cele superioare. Esenta acestei teorii evolutioniste este ca supravietueste cel care se adapteaza cel mai bine. Conceptul s-a extins si la societate in general, darwinismul social reliefand faptul ca oamenii cei mai capabili si mai dotati se vor ridica in varful ierarhiei sociale si ca aceasta este ordinea naturala a lucrurilor (*homo homini lupus – omul e lup pentru om*). Darwinismul social a intarit etica protestanta si principiul *laissez-fair*-ului a lui Adam Smith. In acest fel darwinismul social a prevazut baza ideologica a comerciantului si a omului de afaceri, in general, din ultima perioada a secolului al XIX-lea.

PERIOADA CONTEMPORANA

In perioada contemporana comertul si afacerile au luat o amploare fara precedent. Progresele realizate in tehnologie si comunicatii reduc distantele si timpul. Consecinta o constituie globalizarea pietelor, in conditiile mentinerii specificului local. Chiar si micile firme se implica in comertul international. Internationalizarea nu mai este doar un apanaj al marilor corporatii.

Politici comerciale: definitie si sfera de cuprindere

Politicile comerciale sunt expresia intereselor economice in general si ale celor comerciale in special, cu care statele se confrunta intr-o etapa istorica data. Dinamica acestor interese depinde atat de factorii interni ai dezvoltarii cat si de cei specifici mediului politic international. Acesti factori conditioneaza natura masurilor si instrumentelor cu caracter promotional sau restrictiv la care statele recurg pentru a-si realiza scopurile in planul relatiilor comerciale externe.

Pe ansamblu, subsumarea actiunilor de politici comerciale ale statelor, degaja anumite tendinte predominante de evolutii ale politicilor comerciale care se inscriu ca principale caracteristici ale cadrului general international de desfasurare a relatiilor comerciale dintre tari.

Daca ne referim la perioada postbelica, se poate constata ca restrictiile excesive au caracterizat comertul international in primii ani de dupa 1950 si 1960, eforturi sustinute din partea statelor de facilitare a relatiilor comerciale internationale. Dupa 1973, aceste eforturi au fost substantial contracarate de catre declansarea fenomenului de criza. Aceasta explica faptul ca tendinta majora pe termen lung a politicii comerciale postbelice a fost liberalizarea progresiva urmata de recrudescenta protectionismului. Pe fondul alternarii acestor doua tendinte s-a accentuat un al treilea proces si anume acela de regionalizare si de fragmentare a comertului international.

Tendinta de liberalizare

Eforturile de facilitare a schimburilor comerciale care au generat tendinta de liberalizare au fost intreprinse atat pe plan regional cat si la nivel mondial.

La nivel mondial liberalizarea s-a realizat pe baza acordurilor comerciale bilaterale si multilaterale. Rolul cel mai important in promovarea liberalizarii comerțului international l-a avut *Acordul General pentru Tarife si Comert* (GATT). Procesul de liberalizare multilaterala infaptuit potrivit regulilor si principiilor fundamentale ale GATT s-a concretizat pe parcursul mai multor decenii, in reduceri periodice si progresive ale obstacolelor din calea comerțului international. Acest proces, declansat in anii de dupa cel de-al II-lea razboi mondial, a evoluat progresiv pana la inceputul deceniului opt. In aceasta perioada liberalizarea s-a concretizat prin urmatoarele aspecte:

- ❖ atenuarea protectionismului vamal pe calea reducerilor substantiale de taxe vamale
- ❖ atenuarea protectionismului industrial, concomitent cu mentinerea si chiar revigorarea protectionismului in domeniul produselor agricole
- ❖ promovarea cu precadere a intereselor statelor industriale avansate, care prin marea lor capacitate concurentiala si putere de negociere au reusit sa impuna atenuarea, in proportii importante a obstacolelor din calea exporturilor lor.

In ciuda progreselor substantiale inregistrate pe parcursul deceniilor sase si sapte, liberalizarea multilaterala nu a anihilat protectionismul. Ea a avut pe tot parcursul celor doua decenii un caracter partial si limitat chiar in relatiile intre tarile industriale avansate pentru care gradul de liberalizare atins a fost mai ridicat.

In afara reminescentelor protectioniste ce au supravietuit in virtutea clauzei de salvagare si a caracterului incomplet al liberalizarii intre tarile dezvoltate intre ele, in perioada postbelica, au ramas aproape nestinse si, mai mult au proliferat masurile de protectie promovate de tarile dezvoltate in perioada imediat postbelica, a produselor de baza si in special cele agricole.

Chiar de la inceputul perioadei postbelice, majoritatea tarilor industrializate au asigurat un nivel ridicat de protectie produselor primare, indeosebi celor agricole, alimentare (zahar, cereale, carne, citrice, produse lactate, peste, vin) si materiilor prime (oleaginoase, tutun, bumbac, lana). Masurile de protectie aplicate acestor produse pot fi in principal grupate in trei categorii:

- ❖ masuri de protectie la frontiera (restrictii cantitative, prelevari variabile- aplicate de CEE si taxe vamale)
- ❖ masuri de sustinere a productiei naturale prin subventii
- ❖ masuri de incurajare a exporturilor (subventii, restituirii de taxe pentru materiile prime importate in conditiile exportului produselor obtinute din acestea – CEE, etc)

Motivul declarat al protectiei l-a constituit sustinerea veniturilor producatorilor intr-un anumit raport echitabil comparativ cu producatorii industriali. Efectul consta insa in faptul ca politica protectionista obstructioneaza intrarea produselor agricole ale tarilor in curs de dezvoltare pe piata tarilor dezvoltate. In plus, succesele obtinute in sustinerea produselor agricole au dus la crearea unor excedente comerciale pe piata tarilor dezvoltate. Acestea fiind destinate exportului concureaza produsele similare livrate de tarile in curs de dezvoltare adesea la preturi de dumping.

Recrudescenta protectionismului industrial

Pana la inceputul deceniului opt, atentia a fost retinuta doar de protectionismul agrara al statelor dezvoltate, in perioada in care a urmat somajul si ritmul lent al relansarii economice au facut tot mai greu de sustinut concurenta in domeniul produselor industriale.

Reconstructia si intarirea puterii competitive a tarilor Europei Occidentale, ascensiunea Japoniei si aparitia noilor tari industrializate in randul celor in curs de dezvoltare au exacerbata rivalitatile industriale dintre statele avansate. Ca rezultat, dupa 1973 pana in 1995, caracteristica predominanta a politicii economice promovate de statele industrializate dezvoltate o constituie reccrudescenta protectionismului.

Propagarea protectionismului de la o tara la alta prin mecanismul masurilor de retorsiune, a facut ca in proportii si sectoare diferite, aproape toata statele sa promoveze asemenea practici. Insa, pe lista tarilor ce recurg la protectionism, pe primele locuri se inscriu statele industriale avansate. In schimb pe lista celor afectate se situeaza in primele randuri tarile in curs de dezvoltare recent industrializate, in special cele din extremul Orient si cele din America Latina. Tensiunile protectioniste au fost destul de puternice in relatiile dintre tarile OCDE. Dintre ele cel mai frecvent vizata e Japonia, ce promoveaza si ea un protectionism excesiv, prin masuri netarifare, deosebit de sofisticate si subtile.

Din punct de vedere al productiei masurile protectioniste afecteaza in primul rand comertul international cu otel, urmat in ordine de textile, imbracaminte, materiale si mijloace de transport (indeosebi navele maritime si autoturismele) si produsele industriei mecanice si electrice (rulmenti, material electronic, aparate electronice de menaj etc.) Toate acestea reprezinta sectoarele in care se resimte cel mai acut concurenta "noilor veniti" din tarile in curs de dezvoltare si Japonia.

Concluzia ce se degaja e ca prima trasatura a noului protectionism o constituie caracterul sau selectiv – discriminatoriu, el fiind indreptat cu precadere impotriva Japoniei si a tarilor in curs de dezvoltare recent industrializate.

Ca o a doua trasatura mentionam ritmul rapid al extinderii sale prin jocul masurilor de retorsiune.

In am treilea rand, o alta caracteristica a noului protectionism o constituie promovarea lui, indeosebi, prin instrumente si masuri de natura netarifara. Acestea se explica prin faptul ca ele sunt mai greu de identificat si controlat; in plus, pana la 1 ianuarie 1980, ele nu au facut obiectul reglementarii in cadrul GATT. De mentionat ca, alaturi de obstacolele netarifare clasice cum sunt contingentele, licentele si chiar prohibitatile totale (aplicate mai ales in domeniul importurilor textile) au fost inventate si aplicate altele noi, mai sofisticate si mai subtile, ce au devenit preponderente. Printre acestea se inscriu cu precadere, ca deosebit de importante prin frecventa si amploarea lor, noile proceduri antidumping, o serie de restrictii "negociate" cum sunt restrictiile voluntare al export si aranjamentele de comercializare ordonate, precum si o variata gama de practici comerciale restrictive. Multe din practicile restrictive sunt promovate fara participarea guvernamentala deschisa, prin intermediul firmelorsi, mai ales a societatile transnationale, care inasa, actioneaza ca vagenti ai autoritatilor lor statale.

Protectionismul anilor 1980, bazat in principal pe bariere netarifare, se deosebeste de protectia tarifara predominanta in perioadele precedente. Dupa cum demonstreaza experienta, protectia tarifara bazata pe un nivel stabil al taxelor vamale, nu impiedica expansiunea schimburilor comerciale internationale; in schimb, protectionismul bazat pe recurgerea abuziva la obstacole netarifare, cu caracter discriminatoriu, e o politica generatoare de incertitudine, necontrolabila si instabila.

In acest timp, neoprotectionismul e deosebit de costisitor din punct de vedere al dezvoltării tuturor țărilor. Pe de o parte, efectul lui de limitare a exporturilor de produse manufacturate ale țărilor în curs de dezvoltare frânează procesul lor de industrializare și le privează de importante încasări valutare. Pe de altă parte, în statele avansate, protectionismul întârzie recomandările structurale ale sectoarelor industriale, încurajând menținerea anumitor activități tradiționale, de mai mare eficiență și atenuând presiunile spre promovarea ramurilor noi, de mare eficiență.

Mai mult, aceste politici împiedică reluarea creșterii lor economice în ritm rapid. Aceasta, deoarece reluarea creșterii în țările avansate depinde într-o măsură importantă de capacitatea de absorbție a statelor în curs de dezvoltare. Însa posibilitățile de plată ale acestor țări nu pot fi asigurate în absența reciprocității fluxurilor comerciale.

Regionalizarea comerțului internațional

Consecințele recrudescenței protectioniste în planul general al climatului schimbului internațional a constituit-o accentuarea fenomenelor de regionalizare a comerțului internațional. Experiența anilor 1980 evidențiază cu pregnanță faptul că “regionalizarea schimbului și fragmentarea lor prin înțelegeri sectoriale și pe marfuri, și nicidecum liberalizarea lor multilaterală au devenit caracteristica dominantă a comerțului mondial”(Spiridon Pralea – Politici și reglementări în comerțul internațional – Editura Fundației Academice”Gh. Zane”, Iași 1999, pag.174)

Fenomenul de regionalizare se manifestă prin intensificarea schimburilor intraregionale și creșterea rolului acestuia de integrare regională, ce determină diferite grade de concertare a politicilor comerciale ale statelor, de natură să genereze un adevărat protectionism colectiv.

Formele progresive ale integrării reprezintă principala modalitate de concretizare a eforturilor de liberalizare regională a schimburilor comerciale. Ele pot fi de mai multe tipuri:

- ❖ sisteme de tarifare preferențiale în cadrul cărora statele membre aplică schimburi reciproce, taxe vamale mai mici
- ❖ zonele de liber schimb, realizate pe baza de acorduri ce previn desființarea taxelor vamale din schimburi reciproce pentru anumite categorii de produse
- ❖ uniuni vamale ce implică anularea taxelor vamale din schimburi reciproce pentru marea majoritate a produselor și adoptarea unui singur tarif vamal și a unei politici comerciale comune față de terți
- ❖ piețe comune, în cadrul cărora pe lângă tariful vamal comun față de țările terțe se asigură o libertate completă de mișcare a marfurilor, inclusiv prin eliminarea barierelor netarifare
- ❖ uniunile economice ce presupun libertatea mișcării marfurilor, capitalurilor și forței de muncă între statele membre, prin desființarea barierelor dintre piețele naționale de marfuri, forța de muncă, monetară și financiară, și promovarea unor politici economice comune.

Fenomenul integrării regionale s-a manifestat, inițial, în perioada imediat postbelică în Europa Occidentală prin crearea *Comitetului Economic European* (CEE) și a *Asociației Europene a Liberului Schimb* (AELS – ce constituie o zonă de liber schimb pentru produsele industriale)

Inspirate de succesul integrării Vest – europene, fenomenele de integrare au proliferat în celelalte regiuni ale globului.

Majoritatea grupurilor regionale au ca obiectiv prioritar dezvoltarea schimburilor comerciale reciproce prin adoptarea sistemului de liber schimb, uniuni vamale sau piețe comune.

Fundamentarea liberalizării regiunilor în cadrul acestor tipuri și forme de integrare este în general inspirată din doctrina liberului schimb. Potrivit acesteia, avantajele pe care liberalizarea schimburilor comerciale le oferă se referă la:

- ❖ alocarea optimă a factorilor de producție
- ❖ procurarea de avantaje consumatorilor naționali prin aprovizionarea la prețuri mai ieftine
- ❖ posibilitatea extinderii producției, și deci a obținerii de avantaje din economiile de scară
- ❖ întărirea forței concurențiale a firmelor naționale și stabilizarea prețurilor etc.

Efectele liberalizării realizate prin aceste forme de integrare pot fi analizate, atât la nivelul schimburilor comerciale intracomunitare, cât și la nivelul celor extracomunitare, cu celelalte regiuni ale globului.

În general, se consideră că integrarea generează două categorii de efecte: de creștere a comerțului (“trade creation”) și efecte de detournare a comerțului (“trade diversion”). Comerțul ar fi creat atunci când, înlăturarea barierelor tarifare ar avea ca rezultat reorientarea aprovizionării de la o sursă mai scumpă, la una mai ieftină; dacă însă, integrarea presupune trecerea de la o sursă de furnizare mai ieftină la una mai scumpă are loc efectul de detournare a comerțului.

Efectul de creștere este cu atât mai important cu cât țările au o structură economică paralelă. Acest fapt este demonstrat de experiența CEE care, prin realizarea uniunii vamale a înregistrat intensificarea schimbului intracomunitar. Aceste uniuni integratoare generează inevitabil și efecte de detournare, de distorsiune și discriminare în comerțul cu țările terțe.

Este de remarcat și faptul că pe măsură proliferării fenomenului de integrare s-a extins practica aranjamentelor preferențiale în relațiile cu state asociate. Aceste aranjamente reprezintă o derogare de la clauza națiunii celei mai favorizate și, extinderea practicilor reprezintă o altă tendință importantă caracteristică relațiilor comerciale în ultimele decenii.

Aranjamentele preferențiale contribuie la intensificarea schimburilor comerciale reciproce dintre țările participante la asemenea acorduri, dar generează un același timp puternice fenomene de discriminare în relațiile cu țările terțe.

Fenomenul regionalismului este dublat de cel de fragmentare a comerțului internațional pe sectoare și produse realizate prin:

- ❖ extinderea practicii acordurilor de produse cum sunt: Acordul multifibre în domeniul comercializării textilelor și numeroase alte acorduri pentru produse primare încheiate între principalii producători și consumatori în scopul asigurării pieței de aprovizionare și desfacere și al stabilizării prețurilor (de exemplu: acordurile pentru cacao, cafea, ulei de măsline etc.)
- ❖ creșterea unor grupuri de state principale producătoare ale unor produse (de exemplu: OPEC, Organizația Internațională a cafelei, Alianța țărilor producătoare de cacao, Consiliul African pentru arahide etc.)
- ❖ creșterea rolului societăților transnaționale în comerțul internațional, care integrează

Bibliografie:

Sorin Burnete – Comerț internațional: Teorii, modele, politici – Editura Economica, București 1999

Gheorghe Caraiani, Cazacu Cornel – Zonele Libere – Editura Economica Bucuresti, 1995
Spiridon Pralea – Politici si reglementari in comertul international – Editura Fundatiei
Academice”Gh. Zane”, Iasi 1999
Constantin Sasu – Initierea si dezvoltarea afacerilor – Editura Polirom, Iasi 2003
Nicolae Suta – Comert international si politici economice contemporane – Editura
Eficient, Bucuresti 2003